

Center for Bygningsbevaring i RAADVAD ANVISNINGER til Bygningsbevaring

BLANK MALING til bl.a. yderdøre

af Søren Vadstrup, arkitekt m.a.a.

Dato: Marts 2012

I begyndelsen af 1700-tallet fik man i Europa kendskab til den kinesiske lakteknik, bl.a. via importerede æsker, bakker og borde, hvad der gjorde spejlblanke malinger og lakker til højeste mode. Problemet var imidlertid, at de blanke lakker, fremstillet af kinesisk træolie, harpiks eller fossile harpikser (bl.a. rav) er meget hårde og ufleksible og derudover også hermetisk (damp)tætte, så de egner sig decideret ikke til udvendigt træ. Når træet veksler i fugtighed, hvad en yderdør jo gør, bevæger træet sig, så lakmaterialerne knækker, krakelerer eller skaller af.

Man klarede før i tiden dette problem på 3 måder:

1

For det første udførte man en meget effektiv bundbehandling i form af en 'isolering' mellem træ og lakfarve. Hertil benyttede man blymønje, udført i et kraftigt lag (mindst 3 strygninger) med glatslibninger ind imellem. For dels at checke om denne vigtige 'bund' sidder ordentlig fast og ikke skaller af i sig selv, og dels for at forbedre vedhæftningen af den blanke lakfarve, lod man blymønjeoverfladen 'dekomponere' i 1-2 år, direkte eksponeret i vejr og vind. Når den orange blymønje var blevet helt bleget og 'laksefarvet' i overfladen var den klar til den efterfølgende blanke lakfarve.

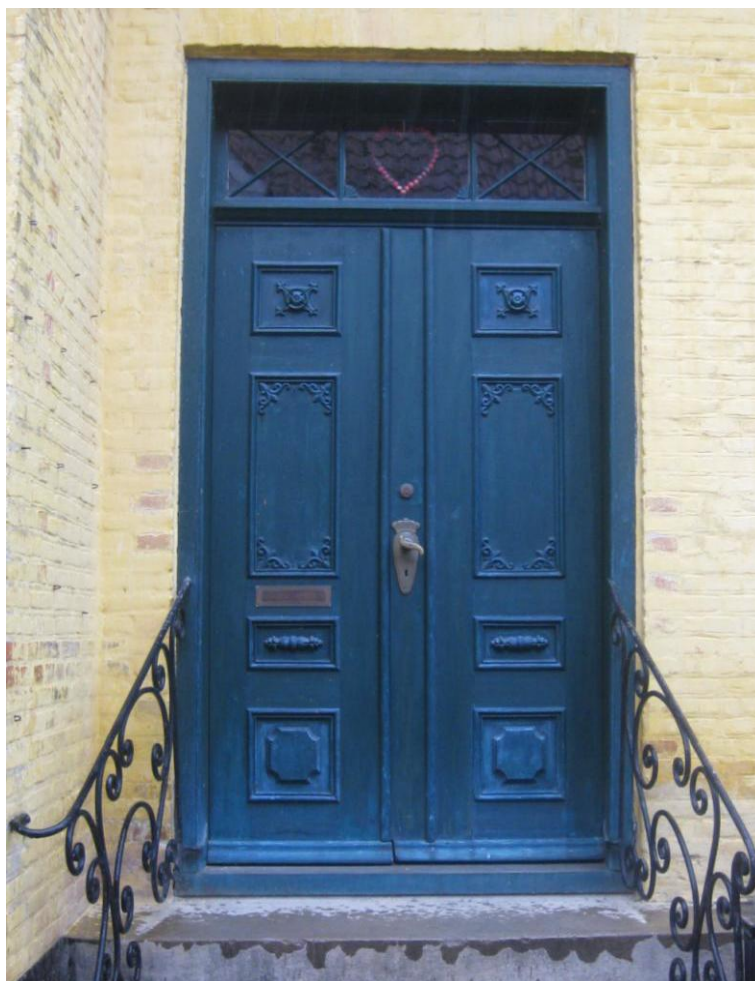
Man kalder denne malerbehandling for 'hollandsk blanklakering' fordi den især ses meget på klassicistiske bygninger i de hollandske byer, hvorfra den har inspireret til danske yderdøre fra klassicismen (1770 – 1850) og igen i nyklassicismen (1915 – 1930). Især i den dybgrønne farve, kaldt 'hollandsk grøn', fremstillet af pariserblå og guldokker, er meget brugt, men de blanke hoveddøre kan også være sorte, dybblå (Pariserblå), hvide eller mørkebrune, sågar engelskrøde.

2

For det andet udviklede man en mellemting mellem den fleksible linoliemaling og den ufleksible lak, den såkaldte linolielakfarve ved at blande mere eller mindre linolie, sammen med lakken.

3

For det tredje anbragte man den blanke hoveddør under et effektivt halvtæg, så der ikke faldt en dråbe vand på døren – til nød anbragte man døren helt inde i bagmuren, med en overrude som lækant, så det regnede mindst muligt på den flotte, blanke yderdør.

Indvendigt

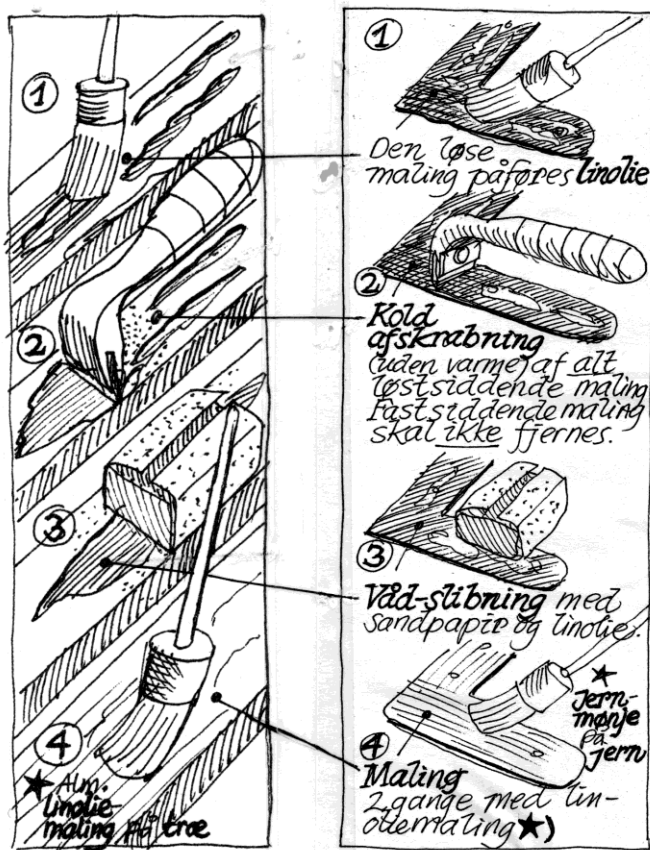
Indvendigt i huset kunne man uden problemer male døre, indfatninger, paneler, fodpaneler osv. med den blanke kinesiske eller lakfarve. Kun hvis dørene eller panelerne blev alvorligt opfugtet, f.eks. ved svigtende vedligeholdelse af taget, krakelerede og sprækkede malingen.

Afskrabning af gammel maling

Som nævnt kan dørens gamle maling være revnet og skallet af eller døren kan være malet med plastikmaling, hvilket også anses for en 'skade' der bør repareres. Ved malingsafrensning på gamle døre er der tre, desværre meget anvendte metoder, man absolut **ikke** må benytte, da disse ødelægger den fine gamle dør:

- 1) Kemisk afrensning, værst såkaldt 'afsyring', hvor den gamle maling 'opløses' af et kraftigt basisk stof. Dette ødelægger træet, så man ikke kan malerbehandle dette efterfølgende med et holdbart og pænt resultat.
- 2) Afrensning af maling ved 'afbrænding' med varme, f.eks. en varmluftblæser, en infrarød lampe eller microbølger. Træet tørrer voldsomt ud og varmen tvinger træet til at afgive vitale oliestoffer.
- 3) Maskinslibning med roterende slibning eller rystepudser. Metoden medfører grimme lunger i overfladerne og kan også medføre luftforurening med meget giftigt støv.

Den metode, man skal bruge er en våd, kold, partiel afskrabning. Man pensler et godt lag linoliefernis på de flader, der skal afrensnes, hvorefter fladerne skal hvile et kvarters tid. Herefter skraber man med hånden, uden varme, den løstsiddende maling af – og kun denne. Alle fastsiddende områder afskrabes ikke i bund, idet man dog har prøvet at fjerne disse. Man benytter en skarpslebte metalskraber. Man slutter afskrabningen med at slibe alle flader og overgange i hånden, ligeledes vådt med linolie som væske, så kanter til specielt bart afskrabet træ udjævnes.

Denne metode tilfører træet en masse olie, den producerer ikke støv eller dampe og så bruges der ikke kræfter og arbejde på at fjerne god, fastsiddende maling på døren. Metoden er især effektiv overfor plastikmaling, der bliver mærkbart blødere af linolien, så den forholdsvis let kan skrabes af totalt.

En såkaldt '**partiel våd, kold afskrabning**' er en gammel og gennemprøvet metode til afskrabning af løs maling på træ. Man undgår giftigt støv og giftige dampe. Metoden er uhyre arbejdsbesparende i forhold til en total afrensning med varme, maskinslibning, kemiske midler eller microbølger. Derudover tilfører metoden træet linolie, så det får liv og kraft igen.

Metoden kan benyttes både på træ og jern/metal.

Bundbehandling

Efter malingsafskrabningen skal linolien hærde i lys og luft i et døgn tid og aftørres herefter godt for 'linoliesør'. Herefter påføres eventuelle knaster schellak og også de fuldtafskrabede områder, hvor der forekommer bart træ. Nu udspartles diverse revner, sprækker og huller med linoliekit. Samtidigt fuldpartles områder med afskrabet, gammel maling med linoliekit, så overfladerne udgør en helt jævn flade. Man kan også benytte diverse *oliebaserede* spartelmasser (ikke de vandige), der kan købes på tuber eller i dåser. Spartlingen påføres f.eks. over to omgange med ophærdning og slibning (med pudseklods) ind imellem.

Nu hærder kitten en uges tid eller mere, idet døren godt kan bruges i mellemtiden. Herefter slibes overfladerne helt jævne og glatte med sandpapir, evt. genspartles visse områder, der slibes yderligere.

Døren males nu med 2 lag linoliemaling med zinkhvidt, der efter hærkning i 1-2 dage mellemslibes med fint sandpapir. Lagene skal være så tynde, at der kan 'kikkes' igennem første lag. Der må ikke blandes terpentin i linoliemalingen. Døren anbringes herefter på sin plads, beslag og greb monteres og de zinkhvidtmaledede overflader udsættes for vejr og vind i 3-4 uger, gerne mere, da eventuelle svagheder i denne bundbehandling vil vise sig efter et stykke tid.

Malerbehandling

Slutmalingen påstryges i 3 tynde lag med mellemslibninger efter at overfladerne er vasket godt med malingsrens og derefter tørret.

Afhængig af dørens stil, udseende og oprindelige malerbehandling, kan man vælge fem forskellige malerbehandlinger, der svarer til dem, der har været benyttet før 1960:

I

Hollandsk emaille-lak

Efter de tre tynde lag linoliemaling slibes overfladen fint og der påføres 2 lag Tonkinlak, en fransk naturlak, kogt på kinesisk træolie (MAL-kode 00-1). Dette skal gøres på værksted og i absolut støvrit miljø. Der slibes mellem lagene efter at laklaget har hærdet i 1-2 døgn.

Denne metode egner sig ikke til hvidmalede døre, da lakken gulner overfladen let. Man kan med fordel, som på dette billede, vente med lakeringen til linoliemalingen er godt gennemhærdet og dekomponeret (lysnet) efter 1-2 år, ligesom den klassiske blanke dør- og portmaling i Holland.

Denne port er afskrabet og bundbehandlet som nævnt ovenfor og herefter malet med linoliemaling i en hollandsk grøn farve. Efter at have været eksponeret for vejr og vind i 1-2 år er overfladen lakeret med Tonkinlak 3 gange, hvorved den bliver helt blank – men også meget tæt. For oven ses den ulakerede flade.

2

Linolielakfarve

Den valgte linoliemaling (MAL-kode 00-1) iblandes ca. 1/3 Tonkinlak (MAL-kode 00-1), hvorefter der påføres 3 tynde lag med glatslibning mellem lagene efter hærkning i 1-2 døgn. Da denne malerbehandling er relativt damptæt, kan den ikke udføres uden den forannævnte bundbehandling.

3

Linoliemaling med standolie

Den valgte linoliemaling (MAL-kode 00-1) iblandes ca. 1/3 Standolie, hvorefter der påføres 3 tynde lag med glatslibning mellem lagene efter hærkning i 1-2 døgn.

4

Linoliemaling

Denne skal være fremstillet af linoliefernis (kogt linolie) irevet pigment, udført på en 3-valse for at sikre den bedste kvalitet i malingen. Linoliemalingen (MAL-kode 00-1) påføres i 3 tynde lag med mellem-slibning med fint sandpapir.

Trods dette vil malingen stå relativt mat med let synlige strøg. Strøgene lægges derfor meget omhyggeligt parallelt med træets årer, med lange strøg med let hånd. De vandrette ramstykker, inklusive profileringer, stryges vandret, en smule ud på de lodrette, hvorefter de lodrette ramstykker stryges lodret, så grænsen til de vandrette ramstykker knivskarpt følger træets kant. Fyldinger i højformat stryges lodret og fyldinger i lavformat stryges vandret. Ved spejlfyldinger males fasen mellem spejl og profil parallelt med profileringen, med strøgene lagt på gehring i hjørnerne. Der benyttes en ringpensel med svinebørster.

5

Alkydmaling

Alkydmaling er linolielakfarvens fabriksfremstillede afløser, der kom frem i 1920-erne og 30-erne, med syntetisk harpiks, såkaldt alkyd som bindemiddel. Denne er blank, hurtigtørrende (5-6 timer) og nem at arbejde med. Den er damptæt som linolielakfarven og så indeholder den terpentiner som fortyndingsmiddel. Man skal derfor benytte udluftning/udsugning og åndedrætsværn og hvad der ellers kræves af arbejdsmiljømæssige forhold. Alkydmaling har MAL-koden 2-1.

Plastikmaling

Såkaldt 'vandbaserede' (vandfortyndbare) malinger som acrylmaling, plastmaling, plastalkyd, vandig alkyd eller olieemulsionsmaling kan ikke anbefales til udvendige døre på ældre bygninger. Disse malingers fugtdynamik, vedhæftning og holdbarhed står ikke mål med de ovennævnte 5 klassiske malingstyper og behandlinger.

ANVISNINGER til Bygningsbevaring Brug af Center for Bygningsbevarings ANVISNINGER

Center for Bygningsbevaring

Center for Bygningsbevaring er et uafhængigt viden-center, der arbejder med bevaring og udvikling af den byggede kulturarv via forskning, kurser og efteruddannelse, samt projekter og handlingsplaner på historiske bygninger. Centeret løser opgaver for statslige styrelser, kommuner, fonde, ejendomsselskaber samt ikke mindst for private ejere af fredede og bevaringsværdige ejendomme. Centeret er desuden tilknyttet Det Kongelige Bygningsinspektorat II som rådgiver omkring blandt andet bygningssyn.

Brug af Center for Bygningsbevarings ANVISNINGER

Center for Bygningsbevarings anvisninger er fortrinsvist rettet mod private husejere, men må gerne benyttes, citeres fra og "klippes i" af tegnester, håndværksfirmaer eller andre til professionelle formål, f.eks. til arbejdsbeskrivelser til restaureringsarbejder. Det er **ikke tilladt** at bringe uddrag fra, klippe i eller viderebearbejde/rette i Center for Bygningsbevarings anvisninger i trykte publikationer, på internettet eller anden offentlig formidling uden skriftlig tilladelse fra Center for Bygningsbevaring.

Forbehold

Der gøres opmærksom på, at brug af Center for Bygningsbevarings anvisninger altid og i hvert enkelt tilfælde vil bero på en konkret vurdering på stedet. Centeret kan derfor ikke påtage sig noget ansvar for anvendelsen af beskrivelser, anvisninger m.m. i de tilfælde, hvor Centeret ikke selv har et aftalt ansvar for bedømmelsen.

Center for Bygningsbevaring kan bestilles til at udarbejde ARBEJDSBESKRIVELSER.

Center for Bygningsbevarings anvisninger kan suppleres med detaljerede arbejdsbeskrivelser, der er en punktopstillet udførelsesvejledning, inklusiv materialespecifikationer og udfaldskriterier. Arbejdsbeskrivelser udarbejdes af Center for Bygningsbevaring efter aftale og med honorar.

Bygningssyn og rådgivning

Center for Bygningsbevaring i Raadvad har etableret en landsdækkende rådgivning, der påtager sig at udføre uvildige bygningsundersøgelser. Specialuddannede fagfolk gennemgår hele huset eller dele af det, og udfærdiger en rapport over bygningens tilstand, problemer og anbefalede indgreb, listet op i en prioriteret plan og vedlagt anvisninger på selve udførelsen. De konkrete arbejder udføres af håndværkere efter husejerens eget valg.

Koordinering

Center for Bygningsbevarings anvisninger på www.bygningsbevaring.dk er koordineret med Kulturstyrelsens 'Information om Bygningsbevaring' på www.kulturarv.dk samt Velfærdsministeriets vejledning: 'Bevaringsværdige bygninger – sikring af bevaringsværdier' www.sm.dk (søg i publikationer Bevaringsværdige bygninger, 2006)

Rådgivning

Centeret tilbyder i perioder gratis rådgivning via E-mail eller telefon. Gældende regler for at benytte denne service fremgår af hjemmesiden www.bygningsbevaring.dk, hvor man også kan finde aktuell E-mailadresse og telefonnummer.

Tak til

Center for Bygningsbevarings anvisninger opdateres og redigeres løbende, og de viste blade erstatter alle tidligere informationsmaterialer fra Raadvad-Centeret vedrørende praktisk bygningsstandsættelse og bevaring. Center for Bygningsbevarings anvisninger er opdateret og udbygget i 2009-10 med støtte fra Åse og Ejnar Danielsens Fond, Sonning-fonden, samt Margot og Thorvald Dreyers Fond og igen i 2011-12 med støtte fra Åse og Ejnar Danielsens Fond.